

Nyelvünk helyzete a határon túl

I. A határon túli magyar nyelvhasználat főbb adatai, tendenciái

A kisebbség fogalma

A nem anyanyelvi területen élő népcsoportokat hívjuk kisebbségnek. Nemzetiségi, nyelvi és vallási kisebbségekről szoktunk beszélni. A kisebbségek kulturális autonómiára törekednek (kultúrájuk, művészetük, vallásuk szabad, anyanyelven való gyakorlása; anyanyelvi oktatás az óvodában, iskolában, esetleg egyetemen; az anyanyelv használatának joga a közéletben, anyanyelvi névhasználathoz való jog, anyanyelvi tömegtájékoztató stb.).

A magyar anyanyelvűek 1/3-a Magyarországon kívül, tehát kisebbségben él.

TÖRTÉNELMI KISEBBSÉG: A történelmi Magyarországtól elcsatolt területeken élő magyar kisebbség a Kárpát-medence területén. Őshonos magyarság, évszázadok óta eredeti lakóhelyükön élnek, pl. Erdélyben, Burgenlandban.

BEVÁNDORLÓ MAGYAROK: A Kárpát-medencén kívül élő magyarok. Gazdasági, politikai vagy egyéb okokból hagyták itt lakóhelyüket. Sokan 1956-ban vándoroltak el. Legrégebben elvándorolt csoportjuk a moldvai csángók, akik a 13. század végén hagyták el Közép-Erdélyt.

SZÓRVÁNYMAGYARSÁG: Nem magyar anyanyelvű állam hatósága alatt egy tömbben élő magyar közössége.

Európában az 1980-as évektől hangsúlyozottan fölvetett kisebbségi jogok azt kívánják biztosítani, hogy a kisebbségek egyenlőségben élhessenek a többséggel, kultúrájukat, nyelvüket, vallásukat megtarthassák. Ezeket nemzetközi egyezmények is biztosítják, pl. A regionális és kisebbségi nyelvek európai chartája (1992), Nyelvi jogok egyetemes nyilatkozata (1996).

A határon túli magyarok csoportjai

A világon kb. 14 millió magyar anyanyelvű ember él. Magyarország határain túl kb. 4 millió ember tekinti magát magyarnak, közülük legtöbben Kárpát-medencében, a történelmi Magyarország területén élnek. A magyar nyelv anyanyelvi beszélőinek számát tekintve a világ közel 6000 nyelve közül a negyvenedik hely körül áll, a 67 európai nyelv sorában a tizenkettedik helyet foglalja el. A magyar anyanyelvűek ma két nagyobb tömbben élnek. Magyar népesség lakja a mai Magyarország területét és a magyar-német illetve magyar-horvát nyelvhatárnak a kivételével a határral érintkező keskenyebb-szélesebb sávot is. Ezen a területen hozzávetőlegesen 12-12,5 millió magyar él. A másik összefüggő magyar nyelvterület a Székelyföld, ahol mintegy 900 ezer magyar anyanyelvű (túlnyomórészt székely) él.

A magyarországi és a székelyföldi összefüggő magyar nyelvterületek mellett kisebb nyelvszigeteken, azaz szórványokban él a magyarság Ausztriában [Burgenland-ban], Szlovákiában [Felvidék], Ukrajnában [Kárpátalja], Romániában [Erdélyben] és Jugoszláviában [a Vajdaságban]. A történelmi Magyarországon kívül is élnek magyar anyanyelvűek, legtöbben az Amerikai Egyesült Államokban. Jelentős magyarlakta települések vannak Kanadában, Brazíliában, Argentínában, Ausztráliában. Sokan pedig más európai államokban élnek, pl. Németországban, Franciaországban, Svédországban, Nagy-Britanniában.

A határon túli magyar nyelvhasználat típusai

A határon túli magyarság a magyar nyelvnek helyi változatait beszéli:

Alapja a helyi nyelvjárás (Szlovákiában a palóc, Romániában a mezősegi, székely, moldvai)

A határainkon kívüli magyarság döntő többsége kétnyelvű, az emigráns (bevándorló) magyarok a saját nyelvükkel nem is boldogulnának. Ez azt jelenti, hogy a magyar nyelvközösség harmada kétnyelvűnek tekinthető, egy statisztika szerint az 1980-as évek elején 4,5 millió volt a kétnyelvű magyarok száma. A magyarul is beszélő két- és többnyelvűek nyelvpárok szerinti gyakorisági listáján a magyart az első öt helyen a román, a szlovák, az angol, a szerb és a német nyelvekkel beszélik együtt. A kétnyelvűség természetes velejárója, hogy a mindenkor második nyelv hatással van a kétnyelvűek anyanyelvi nyelvhasználatára is, azaz a másik nyelvből szavakat, szerkezeteket stb. vesznek át.

Kettőnyelvűség: Egy nyelvnek két különböző változatát sajátítjuk el. (pl. a köznyelvet és egy nyelvjárást).

Kétnyelvűség: (Két különböző nyelvet használ valaki.)

Egyéni kétnyelvűség: Kétnyelvű lesz az a gyerek, akihez más nyelven beszél az anyja és az apja.

Közösségi [kollektív] kétnyelvűség: A kisebbségi helyzetben lévő nyelvcsoporthoz jellemzője. Az egyik nyelvet inkább családi, köznapi, személyes kapcsolataikban használják, míg a másikat a munkahelyen, az iskolában és a közéletben.

Ha a két nyelv ismerete nem azonos szintű, úgy megindul a **szókölcsonzás** az erősebbtől a gyengébe. Olykor a nyelvtani rendszerre és a kiejtésre is hat.

Kevertnyelvűség: Nem állapítható meg, hogy a két nyelv közül melyiknek a nyelvtani rendszerét, szóincset stb. használja valaki, annyira összeolvadt használatuk az illető nyelvhasználatában. (Kevert nyelvet használ.)

A kisebbségi nyelv helyzete:

Nyelvmegőrzés: nyelvmegtartás, a nyelvi tervezés, nyelvpolitika és nyelvművelés sokszor ezt tűzi ki célul. Fontos: anyanyelvi oktatás, tömegtájékoztatás, kultúra, tudomány, névhasználat, egyházi nyelv. Egyetemi szintű anyanyelvi oktatás biztosítása (Pozsony, Kolozsvár, Újvidék)